

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ

แนวคิดเรื่องอำนาจที่ใช้ในการศึกษา จะใช้แนวคิดเรื่องอำนาจ ของมิเชล ฟูโก (Michel Foucault) และโรแลนด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) โดยใช้เอกสารจากงานของนักวิชาการไทย

1. วาทกรรมเกี่ยวกับอำนาจ

เอกลักษณ์และความหมาย เป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงเข้าไปบังคับ ยัดเยียดความเป็นวาทกรรมชุดหนึ่ง ที่เก็บกด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกต่าง ไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นมาปรากฏขึ้น มากกว่าเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ นั่นคือ จารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในเรื่องนั้น ๆ ต่างหากที่เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้น ดังนั้น เอกลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะ ลื่นไหลเปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ไม่แน่นอน ดायตัว หยุตหนึ่ง ดังนั้นเรื่องของวาทกรรมกับเรื่องอำนาจและความรุนแรงจึงแยกกันไม่ออก

สำหรับ มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) แล้ววาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษาคำพูดหรือการตีความ แต่เป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในสังคม การผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลงเพื่อให้มองไม่เห็นถึงอำนาจ และอันตราย รวมถึงลดถึงความน่าเกลียด น่าสะพรึงกลัวของวาทกรรมเพื่อให้วาทกรรมดังกล่าว ดำรงอยู่เหนือกว่าความเป็นเจ้าในสังคม ซึ่งกฎเกณฑ์ที่รู้จักกันดีคือการกีดกัน/ปิดกั้น ในรูปแบบของการห้าม(ทำ/พูดสิ่งนั้น/สิ่งนี้) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542:25)

ส่วนแหล่งที่สร้างกฎเกณฑ์เหล่านี้ที่สำคัญในสังคมในความเห็นของฟูโก ได้แก่ อำนาจ แต่มิใช่อำนาจในรูปแบบที่ดิบและหยาบกร้านอย่างการใช้กำลังเข้าไปบีบบังคับ อย่างที่ ทฤษฎีรัฐศาสตร์พูดถึงอำนาจที่ผ่านมา ที่มีมุมมองอำนาจในรูปแบบไหลลงที่มีศูนย์กลางเดียว ทำให้ไม่เห็นอำนาจในรูปแบบของการจัดระเบียบหรือวินัย และเป็นอำนาจที่ได้รับการขัดเกลา ซักฟอกจนขาวสะอาดในรูปของความรู้ ว่าด้วยเรื่องนั้นๆ อันเป็นความรู้เฉพาะที่ เฉพาะบุคคล เฉพาะช่วงเวลา มิใช่ความรู้ทั่วไปแต่เป็นความรู้ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า

เอกภาพ ความผสมผสานกลมกลืน ความต่อเนื่อง หรือภายใต้บทบาทหน้าที่ต่าง ๆ โดยอำนาจที่มาในรูปของความรู้นั้น(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2545:268-269)

เลียยวาร์ (Lyotard) ได้แสดงทรรศนะว่าอำนาจนั้นเป็นเพียงมายาคติที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นตำนานต่าง ๆ ที่มีอยู่และทุกคนรับรู้ ล้วนแต่เป็นพลังของอำนาจที่ต้องการครอบงำมนุษย์ทั้งสิ้น ความคิดทางอำนาจที่ ฟูโก กล่าวถึงนั้น ส่วนมากได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากนักคิดนามว่า นิทเซ่ (Nietzsche) นักปรัชญาที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ ซึ่งผลงานของ ฟูโก ส่วนมากนั้นถือเป็นการขยายความแนวคิดของนิทเซ่ที่เห็นว่าความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนเป็นเสมือนสิ่งเดียวกัน (จันทน์ เจริญศรี ,2544:7-9)

ฟูโก กล่าวถึงการดำรงอยู่ของอำนาจในสังคมว่า อำนาจเป็นที่ยอมรับก็เพราะสามารถปกปิดขาดุแท้/ความหยาบกร้านของมัน ความสำเร็จของอำนาจอยู่ที่ความสามารถในการปกปิดอำพรางกลไกในการทำงาน และกลไกที่สำคัญนั้นมีใช้กฎหมายอย่างเต็มที่เข้าใจกันแต่เป็นกฎเกณฑ์จารีตปฏิบัติการต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะกฎเกณฑ์ในรูปของวาทกรรมเฉพาะที่ว่าด้วยเรื่องนั้น สำหรับฟูโก แล้ว ความโดดเด่นของอำนาจอยู่ที่การผลิตหรือการสร้าง และสิ่งที่อำนาจสร้างขึ้นคือ ความรู้ เอกลักษณ์ และความจริง และภาคปฏิบัติของความจริงนั้นจะสถาปนาให้ผู้พูดเป็นผู้มีอำนาจ/ความชอบธรรมในการพูดเรื่องนั้น ดังนั้น สำหรับการวิเคราะห์วาทกรรมแล้ว มนุษย์หรือผู้พูดจึงเป็นเพียง “ ร่างทรง” หรือผู้ที่กระทำตาม/ตอกย้ำ/ผลิตซ้ำกฎเกณฑ์ของสิ่งที่พูด มากกว่าคิดค้นหรือสรรสร้างระบบ/กฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นมา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2542:26)

ฟูโก เห็นว่าอำนาจมิใช่สิ่งที่ดำรงอยู่แล้ว ไม่ใช่สิ่งที่สามารถแลกเปลี่ยนหรือค้นพบ แต่อำนาจเป็นเรื่องของการใช้ ฉะนั้น อำนาจจึงมีอยู่เฉพาะในเรื่องของการกระทำนั้น หากไม่มีการกระทำนั้นก็ไม่มีอำนาจ อันทำให้สามารถเห็นถึงโยงใยของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมว่าจะไม่สามารถก่อตัว ดำรงอยู่ หรือบังคับใช้ หากไม่มีการผลิต การสะสม และการเผยแพร่หน้าที่ของวาทกรรม ถ้าไม่มีวาทกรรมว่าด้วยความจริง ก็ไม่มีการใช้อำนาจ มนุษย์ผลิตความจริงผ่านอำนาจ และมนุษย์ก็ไม่สามารถใช้อำนาจ ยกเว้นผ่านการผลิตความจริง และความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความจริงนี้สามารถพบเห็นได้ในทุกสังคม ที่สิ่งนั้นดำรงอยู่แล้วตลอดจนฝังรากลึกอยู่ในเครือข่ายโยงใยสังคม และมองเห็นการสั่นไหวเปลี่ยนแปลงมากกว่าความเป็นเอกภาพ แน่นนอน ดายตัวของสรรพสิ่งต่างๆในสังคมด้วย ว่าเป็นเพียงผลผลิตของวาทกรรมชุดหนึ่ง อันเป็นสุดยอดของอำนาจ และการครอบงำอยู่ที่การสร้างตัวตน ทำให้มนุษย์กลายเป็นตัวตนใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคนิควิทยาการในการสร้างตัวตนให้กับมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย นั่นคือเทคนิควิทยาการเกี่ยวกับตัวตนมนุษย์ในแต่ละ

ยุคสมัยสร้างเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของมนุษย์แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ มนุษย์ถูกบังคับให้มีการผลิตความจริงผ่านสิ่งที่เรียกว่าอำนาจ อันเป็นการวิเคราะห์เรื่องอำนาจแทนการวิเคราะห์ตัวอำนาจโดยตรง ซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูงและจับต้องมิได้ ดังนั้นความจริงกับอำนาจจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก อำนาจผลิตและรักษาความจริง เกิดผลลัพธ์ของอำนาจที่จรรโลงความจริงไว้ และนี่คือระบบของความจริง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2545:29-39)

ฟูโก เห็นว่าอำนาจมิใช่สิ่งที่คนสามารถหยิบฉวยไปใช้เพื่อประโยชน์ของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของปัจเจกบุคคล กลุ่มผลประโยชน์ หรือชนชั้นก็ตาม แต่อำนาจเป็นการไหลเวียนแบบลูกโซ่ ซึ่งไม่มีใครสามารถหยิบฉวยไว้ในมือ เพราะอำนาจเป็นเรื่องของเครือข่าย เป็นเรื่องการใช้ มนุษย์เป็นเพียงกลไกของอำนาจ อำนาจถูกใช้ผ่านมนุษย์ มนุษย์เป็นผลผลิตของอำนาจ ฟูโก กล่าวว่าอำนาจสร้างเครือข่ายของตัวเองเพื่อใช้เป็นเส้นทางเดิน มิใช่การมองอำนาจแบบไหลลง แต่ต้องเป็นการมองอำนาจแบบไหลขึ้น ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงเส้นทางโคจรเฉพาะของอำนาจแต่ละชนิด ว่าต่างก็มีประวัติศาสตร์ เทคนิค ยุทธศาสตร์ของตัวเอง เพื่อที่จะสามารถเข้าใจได้ว่าอำนาจแต่ละชนิดมีการใช้การเปลี่ยนแปลง เกือบทุก แทนที่ ขยาย สวมรอยอย่างไร ตลอดจนจนเป็นการดูถึงกลไกในระดับย่อยของอำนาจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2545:271-275)

โกลด์สเวิร์ธี (Goldsworthy) ได้กล่าวไว้ว่า อำนาจนั้นเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนา อำนาจเป็นตัวตัดสินว่าทิศทาง/รูปแบบของการพัฒนาจะเป็นอย่างไร ผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกกับคนกลุ่มใด นักวิเคราะห์แนวนี้จึงต้องไต่ถามเรื่องของรูปแบบการได้มาซึ่งอำนาจ และการใช้อำนาจทางการเมืองอันมีผลต่อการกำหนดเนื้อหาสาระและทิศทางการพัฒนาของประเทศ ในวันนี้เรื่องของการพัฒนาจึงเป็นเรื่องของอำนาจ มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยสามารถอ่านอำนาจในสังคมได้จากการดูที่ผลผลิตหรือผลลัพธ์ในสังคมนั้นๆว่าเป็นอย่างไร ตกแก่ใครมากกว่ากัน เพราะในที่สุดแล้ว การพัฒนาก็คือภาพสะท้อนของโครงสร้างอำนาจในสังคมนั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2542:82)

2.อำนาจในแง่พื้นที่

ธงชัย วินิจจะกุล กล่าวว่าเมื่อมนุษย์กำหนดความหมายสิ่งหนึ่งขึ้นมา ก็มักสร้างกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมที่พึงปฏิบัติต่อสิ่งนั้นไว้ด้วย ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม และชีวิตทางสังคม ดังนั้นความหมายของพื้นที่และการปฏิบัติของมนุษย์ต่างส่งผลต่อกันและกัน ความเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งย่อมมีผลต่ออีกด้านไปด้วย ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นกรรมวิธี เพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นและเป็นสิ่งบอกความหมายของพื้นที่นั้นด้วย นั่นคือ

สัญลักษณ์บอกความหมายของพื้นที่ ดินแดนตรงนั้นๆ เพื่อให้มนุษย์รู้ว่าพื้นที่นั้นคืออะไร จะใช้ทำอะไร จะปฏิบัติต่อกันอย่างไร ในกรณีที่รู้จักกันดีทั้งสัญลักษณ์และความหมายพื้นที่

เมื่อพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้พื้นที่ การเปลี่ยนความหมาย หรือตีความ มีผลหรือมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของการรับรู้และการปฏิบัติของมนุษย์ ที่กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติในพื้นที่นั้นๆ และเมื่อพื้นที่เปลี่ยน ระเบียบกฎเกณฑ์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (ธงชัย วินิจจะกุล 2530:131)

เลอแฟบร์ (Lefebvre) นักทฤษฎีด้านพื้นที่เรียกเทคนิคการสร้างพื้นที่เชิงอำนาจว่า The production of space อันเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่ โดยระบุ/กำหนดบทบาท/หน้าที่ที่เฉพาะเจาะจงของพื้นที่นั้น ๆ เพื่อป้องกันมิให้มีการล่วงล้ำ/ละเมิดได้ เช่นพื้นที่ส่วนตัว/พื้นที่สาธารณะ ในขณะที่เดียวกันก็มีการกำหนดผู้ดูแลปกป้อง หรือผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่นั้น ๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย แต่ทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่จะเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย นอกจากการทำให้พื้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังมีเทคนิควิทยาการของพื้นที่อีกชนิดหนึ่ง ที่น่าจะกล่าวถึงในที่นี้ เทคนิคที่ว่ามีได้แก่ หลักการเก็บกดปิดกั้นและหลักการ การแยกย่อยพื้นที่ โดยสถานที่เหล่านี้ เป็นสถานที่สร้างขึ้นเฉพาะสำหรับบุคคลประเภทหนึ่ง และมีหน้าที่เฉพาะแบบหนึ่งด้วย (อ้างในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542:184)

ในขณะนี้พื้นที่จึงมิใช่เรื่องที่หยุดนิ่งตายตัว เป็นธรรมชาติ แต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นพื้นที่ต่างๆ จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แสดงออกมาในรูปของสิ่งที่ห้อมล้อมอยู่ในสังคม จึงมีนัยแฝงเป็นพื้นที่เชิงการเมืองแบบหนึ่งด้วย อันเป็นเรื่องการเมืองเรื่องพื้นที่และเป็นพื้นที่ของการเมืองที่สังคมแต่ละแบบ แต่ละยุคสมัยผลิต/กำหนดขึ้น พื้นที่แต่ละยุคสมัย ก็จะมีภาคปฏิบัติการต่างกันไป ฉะนั้นพื้นที่จึงไม่ใช่เรื่องธรรมชาติล้วนๆ แต่พื้นที่เป็นเรื่องการช่วงชิงนำในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา ในการสร้าง ควบคุม ตรวจสอบ การระบุ การให้คุณค่า ความหมาย และการกำหนดความสูงต่ำของพื้นที่แบบต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเลอแฟบร์ได้สรุปไว้ว่าอำนาจของสังคมจึงเป็นอำนาจที่แฝงมาในรูปของการจัดระบบ ระเบียบพื้นที่ที่ดำรงอยู่ เมื่อพื้นที่เป็นเรื่องของการผลิตการสร้าง ดังนั้น บรรดาองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่เกี่ยวกับพื้นที่ จึงเป็นเพียงเทคนิควิทยาการในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำพื้นที่เหล่านี้เป็นสำคัญ พื้นที่ ความรู้ อำนาจ จึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , 2542 : 289)

การศึกษาพื้นที่จึงเป็นการศึกษาถึงโฉมหน้าอันแยกย่อยของอำนาจในสังคม อันเป็นอำนาจของการเก็บกดปิดกั้น ผ่านการสร้าง ผลิต และจัดการกับพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ

โดย เลอแพร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตของพื้นที่ที่สามารถวิเคราะห์ได้จาก

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมการเมือง อันเป็นที่มาของอำนาจในการสถาปนาทางสังคม
2. การใช้เวลาและการใช้สถานที่ในชีวิตประจำวันของผู้คน ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของคนที่มาใช้พื้นที่
3. ความหมาย/รหัสหมายที่ผู้คนให้กับพื้นที่

ความหมายของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่ม ในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งเสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่ขัดแย้งกัน ดังนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่จึงเป็นการศึกษากระบวนการให้ความหมายและการผลิตภายใต้บริบทของพื้นที่ (นิลินีและยงยุทธ ,2545:31)

ฟูโก เป็นนักคิดทฤษฎีคนหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาอำนาจในรูปของการจัดวาง จัดระเบียบระเบียบของพื้นที่ และความสัมพันธ์บนพื้นฐานของพื้นที่ สำหรับฟูโก แม้แต่ร่างกายมนุษย์ก็ถือเป็นพื้นที่ชนิดหนึ่ง ในความหมายที่ว่ามีความหมาย นั่นคือ มืองค์ความรู้ มีระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกาชุดหนึ่งกำกับเรื่องนี้อยู่ ฉะนั้นสำหรับฟูโกแล้ว อำนาจทุกชนิดจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดระเบียบของพื้นที่ ดังนั้นประวัติศาสตร์ที่ฟูโกศึกษาจึงเป็นประวัติศาสตร์ของความรู้ วาทกรรม ภาคปฏิบัติกรต่างๆของวาทกรรม และผลลัพธ์รูปธรรมที่เกิดขึ้น โดยการศึกษาอำนาจผ่านการจัดระเบียบพื้นที่ ทำให้สามารถมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่เป็นยุทธศาสตร์ของอำนาจอย่างการต่อต้านขัดขืนอำนาจผ่านการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ การยึดครองพื้นที่แบบต่าง ๆ ซึ่งพื้นที่ต่างๆสำหรับฟูโกคือที่ตั้งต่าง ๆของอำนาจ และเป็นพื้นที่ที่อำนาจและความรู้มาบรรจบกัน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2542:193-195)

งานของฟูโกจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำงานของอำนาจบนพื้นที่อีกแบบที่ไม่ใช้ผิวโลก แต่เป็นพื้นที่ทางสังคมแบบต่าง ๆ ซึ่งฟูโกได้สรุปไว้ว่าพื้นที่คือรากฐานของการทำงานของอำนาจทุกชนิด เนื่องจากทันทีที่ความรู้สามารถถูกวิเคราะห์ในเชิงพื้นที่ อาณาเขต การสร้าง การแทนที่ การสวมรอย การเปลี่ยนรูป ทำให้เห็นถึงกระบวนการทำให้ความรู้กลายเป็นอำนาจและกระบวนการที่ทำให้ผลลัพธ์ของอำนาจแพร่กระจายไปในวงกว้างได้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,2545:196)

สำหรับความคิดเรื่องพื้นที่ชนิดพิเศษ หรือ heterotopia ฟูโกกล่าวว่าในทุกสังคม มีพื้นที่แบบหนึ่งที่ไม่ค่อยสำคัญ หรือไม่ค่อยได้รับความสนใจจากสังคม เป็นที่ของผู้อื่น/ความเป็นอื่น เป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีการพูดถึงและเป็นพื้นที่ของความขัดแย้ง หรือไม่ก็เป็นพื้นที่ของความขัดแย้งต่าง ๆ มารวมอยู่ด้วยกัน โดยฟูโกเห็นว่า มีพื้นที่และวิธีคิดเกี่ยวกับพื้นที่หลายแบบ แต่พื้นที่ที่เขาสนใจได้แก่พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ชนิดอื่น ๆ และการเข้าไปมีความสัมพันธ์ของพื้นที่ชนิดนี้กับพื้นที่ชนิดอื่น ๆ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสงสัย การสร้างความมั่นคง หรือไม่ก็สลายความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมลง พื้นที่ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ เข้าด้วยกัน ขณะเดียวกันก็ขัดแย้งกับบรรดาพื้นที่เหล่านี้ไปพร้อม ๆ กันด้วย เท่าที่ผ่านมามี 2 ชนิดคือ

1. พื้นที่ในอุดมคติ (the utopia) เป็นพื้นที่จินตนาการที่เชื่อมโยงหรือไม่ก็ขัดแย้งกับพื้นที่จริงในสังคมแต่เป็นพื้นที่ที่ไม่มีที่ตั้งจริงในสังคม

2. พื้นที่แบบพิเศษ (heterotopias) เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยง สะท้อน หรืออยู่ในระหว่างพื้นที่ในอุดมคติกับพื้นที่จริง จึงมีทั้งมิติของพื้นที่จริงและมิติในอุดมคติอยู่ด้วยกัน เป็นพื้นที่อีกชนิด/อีกแบบ ที่แตกต่างไปจากทั้งพื้นที่ในอุดมคติกับพื้นที่จริง ความสำคัญของพื้นที่พิเศษนี้อยู่ที่ว่า เป็นพื้นที่ที่มนุษย์ในสังคมใช้ชีวิตอยู่เป็นส่วนใหญ่ คือเป็นทั้งพื้นที่จริงและพื้นที่ที่สังคมสร้างขึ้นมาอยู่ด้วยกัน ฉะนั้น พื้นที่ชนิดนี้จึงเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของพื้นที่ชนิดอื่น ๆ ในสังคม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542:197-199)

คานต์ (Kant) ได้กล่าวเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพื้นที่ว่า พื้นที่นั้นมีอยู่สองประเภท ประเภทแรก ได้แก่ พื้นที่ส่วนตัวอันเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนตัวและผู้ที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์นั้นสื่อสารกันภายใต้สายสัมพันธ์ทางครอบครัวและคนใกล้ชิด ส่วนประเภทที่สองได้แก่ พื้นที่สาธารณะ อันเป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันอย่างเสรี โดยมีการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการพิชิตความหมายต่าง ๆ อันได้แก่ความรู้/ความจริง และพื้นที่สาธารณะนั้นเป็นตัวกลางของการเปิดกันความรู้ ความจริงต่าง ๆ และเป็นตัวสะท้อนถึงสภาพการณ์ของการต่อสู้แย่งชิงการครอบครองพื้นที่สาธารณะ โดยเมื่อพื้นที่สาธารณะนั้นเมื่อตกเป็นของใคร ก็จะมีใช้พื้นที่สาธารณะอีกต่อไป (ไชยันต์ ไชยพร , 2545 :191-192)

3. อำนาจในภาษา

โรแลนด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เป็นนักวิชาการที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมในฐานะที่เป็นเครื่องมือชนิดเดียวที่หลงเหลืออยู่ในการต่อสู้กับอำนาจ โดยบาร์ตส์กล่าวว่าอำนาจที่สำคัญนั้นคือระบบของภาษา ที่แผ่ซ่านไปทุกอณูทั่วทุกสังคม อันไม่มีสถาบัน

ไตรรอดพ้นไปได้ ในความเห็นของบาร์ตส์มนุษย์ควรสนใจอย่างจริงจังเกี่ยวกับอำนาจ เนื่องจากที่ผ่านมามนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความไร้เดียงสาของอำนาจอย่างแข็งที่ร่ำรวยกว่าอำนาจเป็นวัตถุ สิ่งของ สำหรับบาร์ตส์วาทกรรมแห่งอำนาจเป็นเพียงวาทกรรมของการโอ้อวด อวดตัว อำนาจเกิดขึ้นทุกสถานการณ์ที่มีการแลกเปลี่ยนทางสังคมเกิดขึ้น นั่นคืออำนาจเป็นสิ่งที่มีความหลายหน้า และเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยถ้ามีการเปลี่ยนแปลงจุดใดจุดหนึ่งของอำนาจ อำนาจก็จะไปโผล่อีกจุดหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนรูปแต่ไม่มีการสูญสลายไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าอำนาจในความเห็นของบาร์ตส์คือกาฝากที่เกาะอยู่ในองค์อินทรีย์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาผ่านการเชื่อมโยงเข้ากับประวัติศาสตร์ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบุการ, 2545: 282-84)

ในทฤษฎีของบาร์ตส์ อำนาจของระบบภาษามีได้อยู่ที่การกำหนดว่าให้พูดอะไร แต่อยู่ที่การบังคับให้ต้องพูด ฉะนั้นการพูดจึงมิใช่เพียงการสื่อสารอย่างที่เข้าใจ แต่การพูดคือการสยบยอม ทันทีที่มีการพูด ก็จะเป็นการรับใช้ภาษา เนื่องจากเป็นการยืนยัน ตอกย้ำ สัญญาของภาษา ในความเห็นของบาร์ตส์ ยังมีทางออกจากอำนาจของภาษาคือการโกงภาษา ทำให้สามารถออกนอกเขตภาษาได้นั้นคือ วรรณคดี วรรณกรรม

ในความเห็นของบาร์ตส์ วรรณกรรมมีความสามารถปะทะต่อสู้กับอำนาจที่มาในรูปแบบของภาษาได้ 3 ระดับ

ประการแรก วรรณกรรมนำความรู้ต่างๆมาใช้ในอีกนัยยะหนึ่ง อันเป็นการพูดถึงความจริงแต่พูดในลักษณะที่ไม่จริง หรือพูดในลักษณะการแทนที่ความจริง

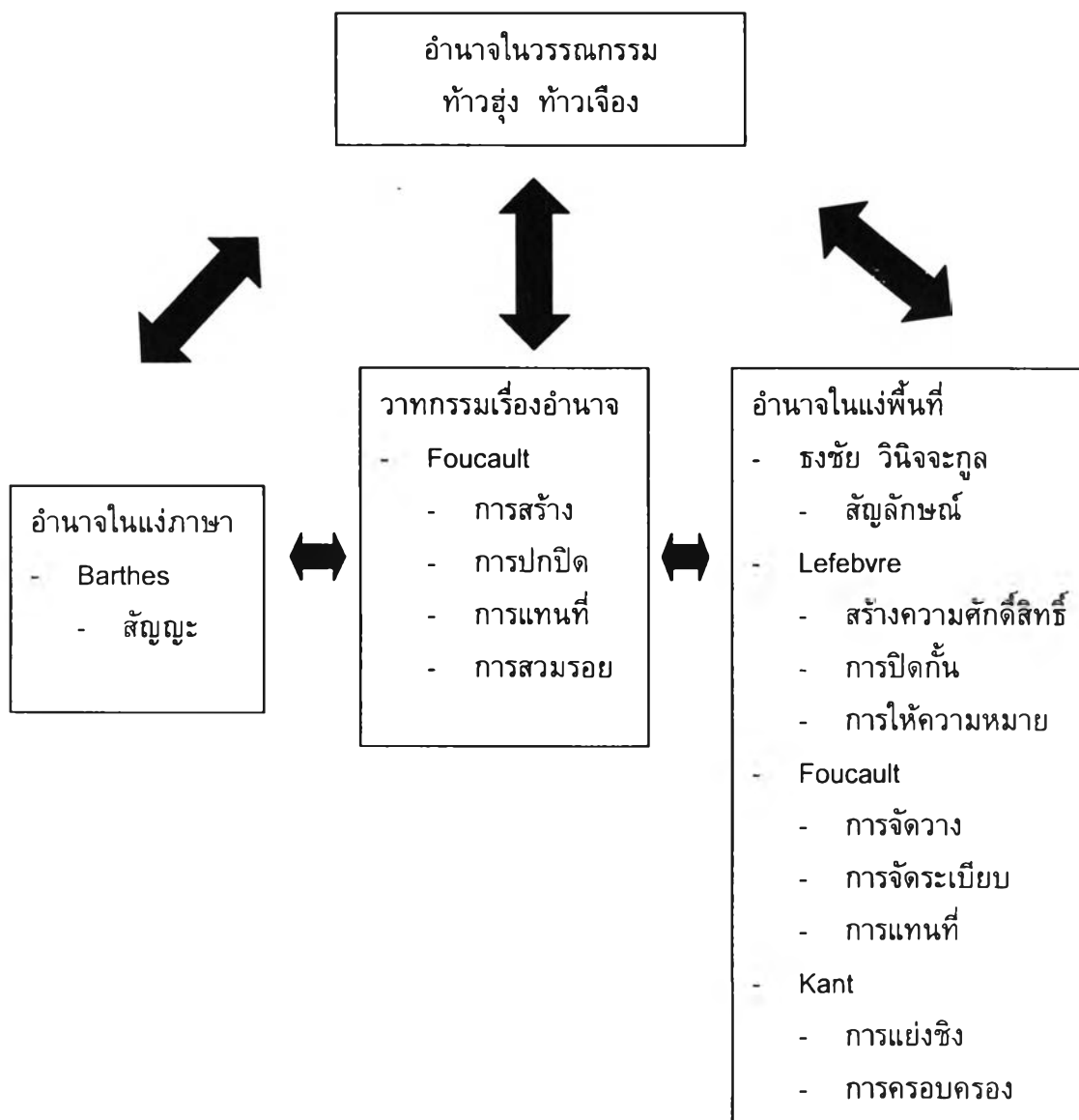
ประการที่สอง วรรณกรรมทำให้สามารถตั้งคำถามการเป็นตัวแทนของความจริง

ประการที่สาม วรรณกรรมในฐานะที่เป็นตัวบท มีความพลวิไลไหวของรูปสัญญาะ จนมีผลทำให้ความหมายเป็นเรื่องที่ไม่ยุติเด็ดขาด

สำหรับบาร์ตส์ สัญญาวิทยาคือตัวอย่างรูปธรรมของการทำลายอำนาจของภาษา นอกเหนือไปจากวรรณกรรม เพราะสัญญาวิทยาแสดงให้เห็นว่าภาษาทำงานโดยใช้อำนาจ จากนั้นสัญญาวิทยาก็เปลี่ยนฐานที่มั่นจากมนุษย์ในฐานะผู้พูดสู่ตัวบท (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบุการ, 2545: 285-289)

แนวคิดเพื่อการวิจัย

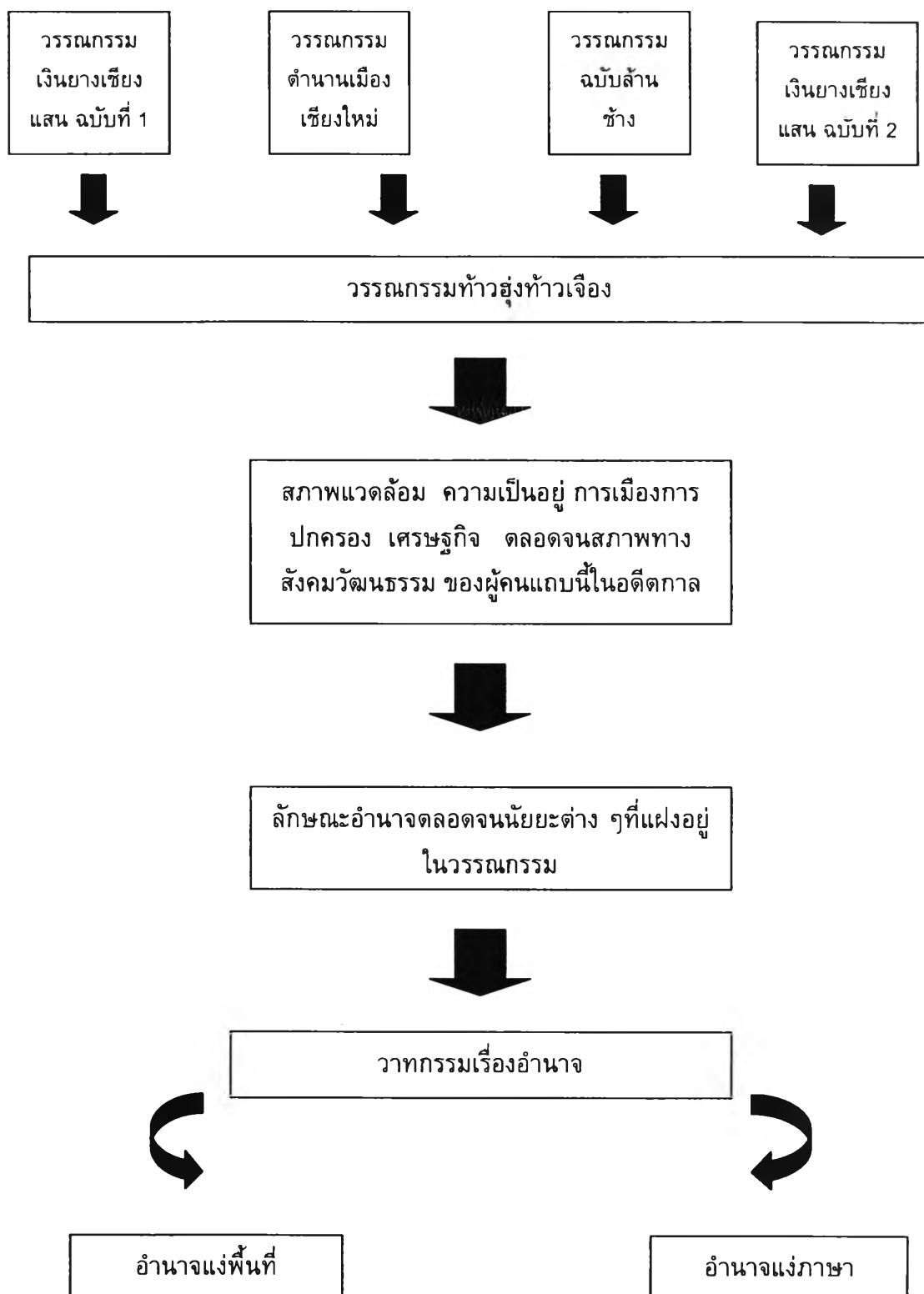
การศึกษานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอำนาจในวรรณกรรม ศึกษากรณีท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง” ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดต่าง ๆ ประกอบในการวิจัย โดยนิพนธ์ฉบับนี้จะเน้นการมองอำนาจในฐานะวาทกรรม ศึกษาผ่านวรรณกรรมในการวิเคราะห์อำนาจในเชิงพื้นที่ กับอำนาจในเชิงภาษา มาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์

แผนภาพ การสร้างแนวคิดเพื่อการศึกษอำนาจในวรรณกรรม ศึกษากรณีท้าวฮุ่งท้าวเจือง

การสังเคราะห์แนวคิดเพื่อการวิจัยเชิงกระบวนการศึกษา อำนาจในวรรณกรรม
ศึกษากรณีทำวอ้งทำวเจือง

จากการสังเคราะห์แนวคิดเพื่อการวิจัยอำนาจในวรรณกรรม ศึกษากรณีท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเพื่อประกอบในการสร้างแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย โดยนำเสนอ ดังนี้

1. วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง อันเป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงตัวละครชื่อ ขุนเจือง ท้าวเจือง และท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง โดยเลือกวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา 4 ฉบับ อันเป็นวรรณกรรมจากหลากหลายพื้นที่แหล่งที่มา ไม่ว่าจะเป็น
  - วรรณกรรมจากตำนานเงินยางเชียงแสนฉบับที่ 1
  - วรรณกรรมจากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
  - วรรณกรรมจากตำนานเงินยางเชียงแสนฉบับที่ 2
  - วรรณกรรมจากล้านช้าง

2. การศึกษาสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ตลอดจนสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในแถบนี้ผ่านวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง อันเป็นการสะท้อนนัยยะต่าง ๆ ผ่านวรรณกรรม

3. การศึกษานัยยะต่างๆทางวรรณกรรม ทางอำนาจในแง่วาทกรรมที่สร้างมาเพื่อครอบงำ ปกปิด แทนที่ ควบคุมผู้คนในอดีตบางอย่างไว้ผ่านในรูปของวรรณกรรมร่วมของคนในแถบนั้น ในแง่พื้นที่ผ่านการสร้างอำนาจเชิงพื้นที่โดยมีการสร้างผู้ดูแลผู้พิทักษ์พื้นที่ ในการจัดระเบียบพื้นที่บริเวณนั้นอันเป็นการสร้างสิ่งที่มีอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนอำนาจผ่านวรรณกรรมในแง่มุมมองของภาษาผ่านออกมาในรูปวรรณกรรมที่ใช้และเพื่อปกปิดและซ่อนอำนาจบางอย่างผ่านกระบวนการทางภาษาของคนในบริเวณนั้น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ

จันทน์ เจริญศรี (2544) ศึกษาแนวคิดโพสต์โมเดิร์น กับสังคมวิทยา อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับความคิด ความเป็นมาของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ ตลอดจนความคิดของนักปรัชญาช่วงนั้น ในการมองสิ่งต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยนักปรัชญาที่มีแนวคิดที่สำคัญหลายคน ตลอดจนความคิดของพวกเขาก็ยังมีอิทธิพลต่อนักคิดต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน และวิธีการศึกษาสังคมของแนวคิดหลังสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นญาณวิทยาและวิธีวิทยา ทฤษฎี ตลอดจนเนื้อหาในการศึกษา ตลอดจนประเด็นการโต้แย้งต่าง ๆ ของนักคิดในสมัยหลังสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา อันเป็นแนวคิดของนักคิดต่อเรื่องต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายของแนวคิด รวมถึงผลกระทบของแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่มีผลต่อทฤษฎีและเนื้อหาของสังคมวิทยา และต่อวิธีวิทยา

ไชยันต์ ไชยพร (2545) ศึกษาพัฒนาการของปรัชญาสิทธิเสรีภาพและพื้นที่สาธารณะแ่งคิด บทเรียนและปัญหาบางประการจากสังคมตะวันตก โดยเนื้อหากล่าวถึงการกำเนิดประชาธิปไตยในเอเธนส์ ตลอดจนปรัชญาการเมืองต่าง ๆ ผ่านแนวคิดของคานต์ ในสังคมประชาธิปไตยในเอเธนส์ อันเป็นการแสดงถึงพื้นที่สาธารณะแบบดั้งเดิม ตลอดจนการแสดงแนวคิดทางพื้นที่ของสังคมในอดีต ในการใช้พื้นที่ทางการเมืองของชาวเอเธนส์ซึ่งเป็นต้นแบบสังคมประชาธิปไตย และแสดงแนวคิดต่าง ๆ ผ่านกระบวนการทางพื้นที่ ตลอดจนถึงการแสดงพื้นที่ในการแข่งขันในการช่วงชิงพื้นที่สาธารณะทางการเมืองของคนในอดีตกาลผ่านกรณีศึกษาสังคมเอเธนส์ อันเป็นการศึกษาพื้นที่ที่ตลอดจนนัยยะทางการเมืองของสังคมในอดีตกาลผ่านกระบวนการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ผ่านการศึกษาทางประวัติศาสตร์ยุคโบราณและยุคหลังสมัยใหม่ อันเป็นการมองอำนาจเชิงพื้นที่และกระบวนการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ทางการเมืองผ่านแนวคิดนักปรัชญาตะวันตก

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545ก) ศึกษาวาทกรรมการพัฒนา โดยมีเนื้อหา กล่าวถึง สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่ง และมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ในโลก ขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่เรียกกันว่าการพัฒนา โดยในหนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนาโดยตรง แต่เป็นการพูดถึงในแง่มุมมองที่มีได้พูดถึงกันอย่างปกติ อันเป็นการพูดถึงการพัฒนาในต่างระดับและต่างมุมมอง เพื่อชี้ให้เห็นถึงความยุ่งยากและความสลับซับซ้อนอย่างสูงของสิ่งที่เรียกกันว่าการพัฒนา ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการพัฒนาในระดับและประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทั้งในระดับต่าง ๆ หลายระดับและหลายระนาบที่แตกต่างกันไปในการวิเคราะห์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เราเรียกกันว่า วาทกรรมของสิ่งที่เราเรียกกันว่าการพัฒนา โดยมีเนื้อหาด้วยกันทั้งสิ้น หกส่วน ส่วนแรกเป็นส่วนที่ว่าด้วยวาทกรรมกับการพัฒนา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับวาทกรรมกับการวิเคราะห์วาทกรรม และการพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรม ส่วนที่สองเป็นส่วนที่ว่าด้วยการเมืองกับการศึกษาการ

พัฒนา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ การพัฒนาการเมืองกับการสร้างชาติ การวิเคราะห์การพัฒนาอย่างมีจิตสำนึกทางการเมือง วาทกรรมเรื่องการปกครองที่ดีของชนาการโลก วาทกรรมว่าด้วยรัฐที่มุ่งมั่นในการพัฒนา และปัจเจกมิติชีวิต : ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ ธรรมชาติ ส่วนที่สาม เป็นส่วนที่ว่าด้วย การเมืองแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวสังคมรูปแบบใหม่และวาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่ โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเมืองแบบใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวสังคมรูปแบบใหม่ในสังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้า ขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในระดับรากหญ้าในประเทศโลกทั้งสาม ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น และ ข้อคิดคำนึงเกี่ยวกับขบวนการวัฒนธรรมชุมชน ส่วนที่สี่เป็นส่วนที่ว่าด้วยพื้นที่กับการพัฒนา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองของพื้นที่/พื้นที่ของการเมือง เมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่พิเศษแบบหนึ่ง และเมืองกับการพัฒนา ส่วนที่ห้าเป็นส่วนที่ว่าด้วยการเมืองของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วาทกรรมว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วาทกรรมการพัฒนาที่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืน และวาทกรรมการพัฒนาของขบวนการเคลื่อนไหวสตรีหรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนสุดท้ายเป็นส่วนที่ว่าด้วยการเมืองเอกลักษณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ เอกลักษณ์ ความรุนแรง ความขัดแย้งและความรุนแรงบนฐานของชาติพันธุ์ โลกาภิวัตน์หรือคำสาปจากชนบท และสุดท้ายการเมืองเอกลักษณ์ภาคปฏิบัติ : ขบวนการเรียกร้องอธิปไตยของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในมลรัฐฮาวายอิ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545ข) ศึกษาเรื่องสัญวิทยา. โครงสร้างนิยม. หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดหลังสมัยใหม่นิยม หลังโครงสร้างนิยมและสัญวิทยา ตลอดจนมีการนำเสนอแนวคิดเชิงวิพากษ์ในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมโนทัศน์เรื่องสัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญญากับความหมายสัญญา ตลอดจนการอ่านและการวิเคราะห์ตัวบท โดยมีการแบ่งเนื้อหาเป็นส่วนๆทั้งหมด หัวส่วน โดยส่วนแรกก็กล่าวถึงแฟร์ดีน็อง เดอ โซซูร์ กับพัฒนาการของวิธีการหาความรู้แบบโครงสร้างนิยม และมีส่วนปลีกย่อยเกี่ยวกับการแยกระหว่างภาษากับการพูด/การใช้ภาษา มโนทัศน์เรื่องสัญญา/หน่วยสื่อความหมาย ความหมายของสัญญา และการศึกษาภาษาแนววิวัฒนาการกับการศึกษาภาษาแนวโครงสร้าง ส่วนที่สองกล่าวถึงโครงสร้างนิยมในแวดวงมานุษยวิทยา และมีส่วนปลีกย่อยเกี่ยวกับระบบคิดแบบอื่น/พื้นที่แบบอื่น สารสำคัญของวิธีการหาความรู้แบบโครงสร้างนิยม ศาสตร์ในสภาวะธรรมชาติ ส่วนที่สามมีเนื้อหาเกี่ยวกับสัญวิทยา มีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับ สัญวิทยาในแวดวงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โรลองด์ บาร์ตส์ กับการศึกษาวัฒนธรรมแนวสัญวิทยา มายาคติในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน และตัวอย่างการวิเคราะห์วัฒนธรรมแนวสัญวิทยาของบาร์ตส์ ส่วนที่สี่เป็นส่วนที่ว่าด้วยบาร์ตส์กับการวิเคราะห์แบบหลังโครงสร้างนิยม มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอ่านแบบหลังโครงสร้างนิยม ทฤษฎีว่าด้วยตัวบท และการวิเคราะห์ตัวบท ส่วนสุดท้ายเป็นส่วนที่ว่าด้วยศาสตร์ของวัฒนธรรมการเมืองกับการเมือง

ของศาสตร์วัฒนธรรม มีเนื้อหาว่าด้วยศาสตร์การเมืองกับสัญญาการเมือง การเมืองอีกแบบ/อำนาจอีกชนิด ศาสตร์ของวัฒนธรรมการเมือง การเมืองของศาสตร์วัฒนธรรม และวิพากษ์ศาสตร์วัฒนธรรมแนวเสรีนิยมใหม่/แนวตอกเกอวิลส์ใหม่

ณรงค์ศักดิ์ ธีระวงษ์ (2529) ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสาน โดยกล่าวว่า ในการศึกษารัฐศาสตร์นั้น มีแนวทาง, ทฤษฎี และแนวความคิดหลายอย่างที่จะทำให้เข้าใจเนื้อหาและ หลักการของวิชานี้ ที่สำคัญคือ เพื่อที่จะทำให้เข้าใจในเรื่องของการเมืองและการปกครองในสังคม การศึกษาในแนวทางหรือทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในท่ามกลางแนวคิด, ทฤษฎีที่หลากหลายของรัฐศาสตร์ เพราะว่า อำนาจเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบสังคมทั้งระบบ

การศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาแนวคิดในสมัยโบราณของสังคมอีสาน โดยศึกษาจากวรรณกรรมนิทานอีสาน โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ความสำคัญของการศึกษาในยุคโบราณ เพราะจะทำให้เราได้ทราบพื้นฐานที่สำคัญของแนวคิดของประชาชนชาวอีสาน ซึ่งจะทำให้เราสามารถเข้าใจแนวคิดที่พัฒนามาถึงปัจจุบันได้ เพราะอดีตย่อมเป็นพื้นฐานของปัจจุบันเสมอ และการใช้วรรณกรรมมาเป็นตัวแบบเพราะวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมและยังเป็นตัวการขัดเกลาความคิดของประชาชนในสังคมด้วย วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ ต้องการศึกษาว่า ในวรรณกรรมนิทานอีสานนั้น ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจอย่างไร ในประเด็นที่ว่า คุณสมบัติของอำนาจ, ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจและการใช้อำนาจเป็นอย่างไร และเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของตะวันตกแล้วเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร และเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น นอกจากนั้นยังจะได้พยายามค้นคว้าเพิ่มเติมว่าแนวคิดเหล่านี้ได้สะท้อนมาถึงปัจจุบันอย่างไรด้วย

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา คือ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสานนั้น ตรงตามสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ คือในด้านคุณสมบัติของอำนาจนั้น แนวคิดอีสานมองว่า เป็นความสามารถอย่างหนึ่งที่จะทำให้ตนเองทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการ รวมทั้งสามารถทำให้ผู้อื่นทำตามที่ตนต้องการได้ด้วย โดยทั่วไปแนวคิดอีสานกับแนวคิดตะวันตกก็มีลักษณะเหมือนกันในการมองถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ มองลักษณะที่เป็นความไม่เสมอภาคในสังคม จะมีฝ่ายหนึ่งมีอำนาจและอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีอำนาจหรืออำนาจน้อย แต่ที่ต่างกันมาก คือ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ แนวคิดในวรรณกรรมนิทานอีสานเชื่อมั่นในเรื่องเหล่านี้มาก แต่ทางตะวันตก นักคิดทางรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่เน้นการศึกษาในเรื่องนี้ ในด้านคุณสมบัติ, ลักษณะ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจนั้น แนวคิดอีสานในสมัยโบราณมีความผูกพันกับศาสนา และไสยศาสตร์มาก ความเชื่อนี้จึงเป็นตัวการสำคัญที่กำหนดคุณสมบัติ, ลักษณะและปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจขึ้นมา แนวคิดนี้มีทั้งที่เหมือนกันและต่างกันจากแนวคิดตะวันตก

โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Plato และ Machiavelli เหมือนกัน คือ การเชื่อมั่นในชนชั้นสูงในการปกครอง และที่ต่างกัน คือ แนวคิดตะวันตกมักไม่สนใจศาสนาเป็นส่วนสำคัญในการสร้างทฤษฎีทางการเมืองของตน วัฒนธรรมกลางของยุโรปเท่านั้นที่คล้ายแนวคิดอิสาน เพราะอิทธิพลของศาสนามีมาก

ทั้งแนวคิดอิสานและแนวคิดตะวันตกเหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ มองว่าคุณสมบัติของอำนาจนั้นไม่มีความหมายในเชิงคุณค่า (ดีหรือเลว) แต่การใช้และผลของการใช้อำนาจต่างหากที่จะเกิดการประเมินผลทางคุณค่า (ดีหรือเลว) อำนาจมีคุณสมบัติที่เป็นกลางเท่านั้น ผู้ที่มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจไม่ว่าใครก็ตาม ก็จะสามารถที่จะมีอำนาจขึ้นมาได้ ต่อเมื่อเขาใช้อำนาจไปแล้ว จะเกิดผลต่อตนเองและสังคม เมื่อนั้นการประเมินค่าจึงเกิดขึ้นว่าดีหรือเลวอย่างไร

แนวคิดทางการเมืองของอิสานในสมัยโบราณที่สะท้อนออกมาในวรรณกรรมนี้ ก็ได้มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ทั้งในเรื่องคุณสมบัติของอำนาจ, ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจ และการใช้อำนาจ ที่สำคัญคือ การเชื่อมั่นในอำนาจของชนชั้นสูง, อิทธิพลของศาสนาและไสยศาสตร์ อย่างไรก็ตามสังคมอิสานปัจจุบันพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ, สังคมและการเมืองมาก แนวคิดประชาธิปไตยและวิทยาศาสตร์ได้แพร่เข้ามามาก แนวคิดใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้น แต่แนวคิดดั้งเดิมก็ไม่ได้ถูกทำลายไปจนหมดสิ้น แต่ได้ผสมกลมกลืนระหว่างแนวคิดเก่าและแนวคิดใหม่ เกิดเป็นแนวคิด 2 กระแสในสังคมอิสานปัจจุบัน การผสมผสานกันเช่นนี้มีส่วนที่เป็นข้อดีและเสียต่อระบอบประชาธิปไตยคือ ในด้านดีแสดงออกในด้านการยึดมั่นหลักประเพณีประนามในการแก้ปัญหาและการใช้ธรรมะของศาสนาในการดำรงชีวิตของตน ข้อเสีย คือ การเชื่อมั่นในอำนาจของประชาชนซึ่งมีต่ำมาก เพราะแนวคิดในวรรณกรรมนิทานอิสานไม่สนับสนุนและไม่เชื่อมั่นในอำนาจของประชาชน แต่เชื่อมั่นในอำนาจของชนชั้นสูง ส่วนแนวคิดประชาธิปไตยนั้น เชื่อมั่นในอำนาจของประชาชนมาก สิ่งเหล่านี้ทำให้การสร้างระบอบประชาธิปไตยในสังคมมีปัญหา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้าวฮุ่งหรือเจือง

ดวงเดือน บุนยาวง (2538) ศึกษาหาคำพ้องท้าวฮุ่งหรือท้าวเจือง ที่เป็นบทประพันธ์ที่เขียนไว้ โดยมีเค้าโครงเนื้อหาคือท้าวฮุ่งหรือท้าวเจือง เป็นลูกของขุนจอมธรรมและนางจอม (เรียกตามยศของสามี) แห่งเมืองสวนตานหรือเมืองราดอง (เมืองขาลายก็เรียก) มีพี่คนหนึ่งชื่อว่าท้าวเจือง เมื่อเกิดมาพวกโหรก็ทำนายว่าจะมีโชคใหญ่ได้ครอง ๓ เมือง แต่จะเสียพ่อแล้วก็ผูกดวงชะตาไว้ให้ แล้วตั้งชื่อว่าท้าว ฮุ่ง เมื่ออายุได้ ๓ ปี พวกชนเผ่าพางด่าอยู่ที่ภูท่อม นำดาบเล่มหนึ่งชื่อว่า ดาบฮางเชิง และฆ้องเงินคู่หนึ่งมาถวาย ต่อมาก็มีคนเอาช้างเผือกเชือกหนึ่งชื่อว่า พานคำ มาให้ และช้างเชือกอื่น ๆ อีก ท้าวฮุ่งมีช้างหลายเชือกและฝึกช้างไว้จนชำนาญพอสองพี่น้องเติบโตมาเข้าสู่วัยรุ่น ขุนจอมธรรมผู้เป็นพ่อก็ตาย แม่จึงแต่งตั้งให้ท้าวเจืองเป็นเจ้า

ครองเมืองแทนพ่อ และให้ท้าวฮุ่งเป็นรองหรือเป็นอุปราช หลายปีผ่านไปประชาชนเมืองสวนตาลก็อยู่ดีมีสุข แต่ท้าวฮุ่งยังมีความทุกข์ในใจอันหนึ่ง คือ อยากรู้เมีย พวกเก่าแก่พี่น้องจึงปรึกษากันเลือกหาหญิงสาวตามเมืองต่าง ๆ ให้นางจอมเองแนะนำว่านางจ้อมลูกสาวป่าเม็งแห่งเมืองเชียงเครือเป็นผู้เหมาะสม เพราะเป็นพี่น้องกัน คือ นางเม็งเป็นเอื้อยของนางจอมและเป็นแม่มาয়ปกครองเมืองเชียงเครือ ดังนั้นนางจ้อมจึงมีตำแหน่งสูง คือ เป็นมกุฎราชกุมารี ทั้งเป็นเชื้อพี่ (เวลาต่อมาท้าวฮุ่งจึงเรียกนางจ้อมว่าเอื้อยหรือพี่เสมอ) ท้าวฮุ่งสนใจนางจ้อม จึงเขียนจดหมายถึง และให้แองคอนผู้เป็นทหารประจำตัวถือไปให้นางจ้อมตอบรับไมตรีด้วยดี ท้าวฮุ่งส่งเก่าแก่ไปสวามิภักดิ์ แต่แม่นางจ้อมเรียกค่าสินสอดแพงเกินไป ท้าวฮุ่งไม่มีทรัพย์สินเพียงพอจึงไม่ได้แต่งงานด้วย แต่ได้ติดต่อกันจนเป็นที่รับรู้กันทั่วไป ต่อมาท้าวฮุ่งได้ลักลอบเข้าหานางจ้อม

ในเวลานั้นท้าวแองกา เจ้าชายแห่งเมืองคำวัง เป็นชนชาติแกว (ญวน) ได้ขึ้นเป็นเจ้าปกครองสืบแทนพ่อที่เสียชีวิต และได้ข่าวว่า นางอ้วนค่าลูกสาวเจ้าเมืองเงินยางสวยงาม จึงเขียนจดหมายไปถึง นางอ้วนจึงตอบรับไป ท้าวแองกาจึงส่งเก่าแก่ไปสวามิภักดิ์ แต่ขุนซิ้มพ่อนางอ้วนไม่ชอบ เพราะเห็นว่าไม่ใช่เชื้อชาติเดียวกัน จึงบอกไปว่าจะให้ลูกสาวตนแต่งงานกับท้าวฮุ่งที่เป็นหลานชายอยู่ที่เมืองสวนตาล (ขุนซิ้มเป็นพี่ของขุนจอมธรรมพ่อของท้าวฮุ่ง) ท้าวแองกา ยังไม่หมดความหวังเพราะถือว่านางอ้วนมีจิตใจเป็นไมตรีอยู่ จึงไปปรึกษากับท้าวแก้วผู้เป็นน้าชายเจ้าปกครองเมืองปะกัน ซึ่งเป็นเมืองที่มีกองทัพเข้มแข็ง ท้าวแก้วแต่งราชทูตไปสวามิภักดิ์นางอ้วนให้ท้าวแองกาอีก ทั้งสั่งความว่าถ้าไม่ตกลงในครั้งนี้อย่าให้ป้องกันเมืองไว้ดี ๆ แล้วสงครามชิงนางก็ระเบิดขึ้น ในการทำสงครามครั้งนี้เมียท้าวแก้วกับลูกสาว คือ นางอ้วนไม่เห็นด้วย และขอให้เลื่อนไปในปีหลัง แต่ท้าวแก้วไม่ฟังถือว่าตนมีกำลังเหนือกว่า เวลาท้าวแก้วยกทัพไปนั้นได้สอบถามเส้นทางกับพวกพางดำที่ภูท่อม ชาวพางดำปรึกษากันว่าพวกตนเป็นเชื้อสายเดียวกับขุนซิ้ม ดังนั้นจึงไปบอกขุนซิ้ม ขุนซิ้มรู้ว่าก็จัดกองทัพออกมารอบนอกเมือง แต่กองทัพเมืองเงินยางด้านกองทัพของท้าวแก้วไม่ไหวจึงถอยกลับไปตั้งหลักอยู่ในเมือง ขุนซิ้มส่งสารไปเชิญท้าวฮุ่งผู้เป็นหลานชายให้มาช่วย ตอนแรกท้าวฮุ่งก็ไม่อยากมาเพราะเป็นห่วงนางจ้อม แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและเพื่อให้สมหวังในรัก ท้าวฮุ่งจึงตัดสินใจยกทัพไปช่วยลุง โดยเดินทางผ่านเมืองเชียงเครือ เพื่อแวะส่งนางจ้อม ฝ่ายนางจ้อมได้จัดกองทัพไปสมทบพร้อมด้วยแม่ทัพเก่ง ๆ หลายคนกับช่างศึก นอกจากนั้นนางยังเอาดาบและสังวาลป้องกันตัว อันเป็นมรดกตั้งแต่รุ่นปู่ของนางมอบให้ท้าวฮุ่งด้วย กองทัพท้าวฮุ่งและกองทัพนางจ้อมไปถึงเขตเมืองเงินยางแล้วบุกโจมตีกองทัพของท้าวแก้วกับแองกาที่ล้อมเมืองอยู่ จนฝ่ายหลังแตกกระจัดกระจายไปแล้ว ท้าวฮุ่งก็เข้าไปตั้งทัพอยู่ในเมืองเงินยาง วันต่อมาท้าวฮุ่งนำทัพไปกวาดล้างศัตรู ได้ชนช้างกับท้าวแก้วและฟันท้าวแก้วตายในสนามรบ ส่วนท้าวแองกาถูกแม่ทัพของนางจ้อมจับตัวไว้ แต่ได้ปล่อยเป็นอิสระให้ไปปกครองเมืองคำวังดังเดิม

สงครามครั้งนี้ต่างฝ่ายต่างเสียกำลังพลเป็นอันมาก ทหารของท้าวเองกาถูกจับเป็นเชลย ๓๐,๐๐๐ กว่าคน แม่ทัพท้าวเองกาตายไป ๗ คน และจำนวนหนึ่งหลบหนีไปได้ ซึ่งผู้สำคัญมีขุนบั้งกับท้าวหึ่งและหนีไปอยู่เมืองดุมวาง ฝ่ายกองทัพท้าวฮุ่งก็เสียกำลังพลไป ๓,๐๐๐ กว่าคน หลังจากสงครามนี้ท้าวฮุ่งยกกำลังติดตามขับไล่พวกที่หนีไปนั้นจนถึงเมืองปะกัน โดยมีกองทัพของ ๓ เมืองสมทบกัน คือ กองทัพของเมืองสวนตาล เมืองเงินยาง และเมืองเชียงเคือก่อนจะถึงปะกันนั้นต้องผ่านเชียงบานก่อน แล้วท้าวฮุ่งก็ตีเชียงบานได้ในตอนเช้าวันเดียว พวกแม่ทัพนายกองจำนวนหนึ่งแตกหนีไปบอกท้าวเมียแก้วที่เมืองปะกัน นางจึงส่งกองทัพออกไปสู้กับกองทัพท้าวฮุ่ง ทั้งที่หลายคน (คือ น้องกับลูกสาว) ขอร้องให้ยอมจำนน แต่นางไม่ฟัง ในที่สุดนางก็ถูกนายทหารของท้าวฮุ่งชนตกช้างและถูกฟันตาย เมื่อยึดเมืองปะกันได้แล้ว ท้าวฮุ่งก็จัดการแบ่งปันทรัพย์สิน สิวาสนม ข้าทาสบริวาร ไร่นา และเมืองให้ทหารคนสำคัญของตนปกครอง แบ่งเขตนาให้เมียแต่ละคน พร้อมทั้งวางอัตราภาษีอากรสำหรับชาวเมืองในเขตนั้น แล้วแต่งตั้งให้ไปเชิญเอาแม่มาครองเมืองเชียงขวัญที่เป็นเมืองด่านหน้าของเมืองปะกัน ให้นายทหารชื่ออ้ายคว่างครองเมืองปะกัน จากนั้นก็เอาทรัพย์สินเงินทองที่ยึดมาได้ไปส่งขอนางจ้อมมาเป็นมเหสีอยู่ที่เมืองเงินยางด้วย สรุปแล้วท้าวฮุ่งไปทำศึกอยู่ ๑ ปี ๓ เดือน จึงสำเร็จ และได้ทรัพย์สินมาแต่งเมียตามที่หวังเอาไว้ ท้าวฮุ่งมีเมีย ๔ คน คือ นางจ้อม นางอ้วค่า นางอามคา และนางอู่แก้ว มีลูกชายที่เกิดจากนางจ้อมคนหนึ่งชื่อท้าวคำฮุ่ง

ท้าวคำฮุ่งครองเมืองอยู่ได้ ๑๗ ปี ในระยะดังกล่าวมีเจ้าเมืองต่าง ๆ มาสวามิภักดิ์ ผูกสัมพันธ์ไมตรีด้วย และแลกเปลี่ยนเครื่องบรรณาการซึ่งกันและกัน เช่น ห่อใหญ่แห่งเมืองหนองแส พระยาฟ้าฮ่าวแห่งเมืองดุมวาง เจ้าปกครองจากเมืองจีน เมืองพะโค เมืองม่าน เมืองชวา เมืองผายี ตลอดทั้งพวกเขม (เขมร) พวกลื้อ และอื่นๆ เวลาต่อมาขุนบั้งกับท้าวหึ่ง แม่ทัพเก่าของท้าวเองกาที่หลบหนีไปอาศัยพระยาฟ้าฮ่าวที่เมืองดุมวาง ได้ยกกำลังมาล้อมตีเมืองปะกัน อ้ายขว้างผู้ครองเมืองปะกันจึงยกกองทัพออกต่อสู้ และขับไล่ไปจนถึงเมืองดุมวาง แล้วส่งทูตเข้าไปเจรจาขอเอาขุนบั้งมาลงโทษ แต่พระยาฟ้าฮ่าวไม่สั่งให้โดยถือว่าทั้งสองหนีตายมาพึ่งถึงแม้ว่าเมียและลูกสาว คือ นางคำหยาดขอร้องให้ส่งก็ตาม เมื่อเป็นดังนี้สงครามจึงระเบิดขึ้นอีก พระยาฟ้าฮ่าวยกทัพออกสู้ตลอด วันหนึ่งเห็นคนตายมากคิดว่าคงสู้ไม่ไหว จึงส่งแมนสมออกไปเจรจาสงบศึก และเสนอเงื่อนไขว่าให้ลงโทษ ๒ คนนี้แต่พอสมควร ส่วนเมืองดุมวางจะส่งส่วยและยกนางคำหยาดให้ ท้าวฮุ่งปรึกษากับพวกนายทหารว่ามีความเห็นอย่างไร นายทหารทั้งหลายเห็นว่าทูตของพระยาฟ้าฮ่าวพูดความดั่งามแต่ไม่จริงใจ เพราะทางในเมืองนั้นได้ยินทางเสียงว่า อยากชนช้างและยังไปเรียกเมืองอื่น ๆ มาช่วยอีก ดังนั้นท้าวฮุ่งจึงตอบไปว่า ถึงอย่างไรก็ขอให้ส่งคน ๒ คน นั้นมาให้ก่อน แล้วจึงจะเลิกทัพกลับเมือง พระยาฟ้าฮ่าวไม่ตกลง และแต่งตั้งทูตไปขอความช่วยเหลือจากแกนลอยู่ที่เมืองกาหลง แกนลยกกำลังมามากมาย ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันอย่างหนัก บรรดาแม่ทัพสำคัญของท้าวฮุ่งเสียชีวิตเกือบหมด ทำให้ท้าวฮุ่งเสียใจ และถอยทัพกลับเมืองปะกัน แล้วส่งสารบอกไปยังอ้ายเจืองกับขุนซิ้มผู้เป็นพ่อตาให้มา

ช่วย ศึกครั้งนี้ดุเดือดมาก ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก อาพวงแม่ทัพคนหนึ่งของท้าวฮุ่งเห็นว่าถ้าสู้กันจนตายหมดก็จะไม่เหลือผู้คนไว้สืบทอดพงษ์พันธุ์ จึงส่งนางนอม ท้าวคำฮุ่ง และเด็กอื่น ๆ ไปไว้ในเมืองเงินยาง ในขณะที่กองทัพของอ้ายเจื่องกับพ่อตายกมานั้น ท้าวฮุ่งต่อสู้กับกองทัพของแตนล่อที่ติดตามมา และออกชนช้างกับแตนล่อ ท้าวฮุ่งรู้สึกกล้าจึงตกช้างและถูกฟันซ้ำจนเสียชีวิตวิญญูณท้าวฮุ่งไปเกิดอยู่ในเมืองพรหม พระอินทร์อาบน้ำทิพย์ให้มีรูปโฉมงดงามกว่าเดิม และเมื่อจัดกองทัพผี (ทหารที่ตายให้สนามรบมาอยู่ร่วมกัน) เดินทางขึ้นไปเมืองแดน ได้พบวิญญูณของนางง้อมที่ฆ่าตัวตาย จึงได้ร่วมไปด้วยกัน กองทัพผีของท้าวฮุ่งทำศึกกับพวกแดนต่าง ๆ และได้ครองเมืองสรวงของพระอินทร์ ทางด้านเมืองลุ่ม คือ ทางด้านโลกมนุษย์ อ้ายเจื่องกับขุนซิ้ม ท้าวคำฮุ่ง (ลูกนางง้อม) กับท้าวคำเคื่อง (ลูกอ้ายเจื่อง) ได้ยกทัพไปสู้รบพระยาฟ้าฮว่านที่เมืองดุมวางอีก ครั้งนี้ก็เช่นกันพระยาฟ้าฮว่านส่งคนไปขอความช่วยเหลือจากแตนล่ออีก แต่เมืองเก่าของแตนล่อร้างไปแล้ว เพราะกองทัพผีของท้าวฮุ่งมาตี จึงไม่มีกำลังส่งมาช่วยพระยาฟ้าฮว่านได้ ในที่สุดพระยาฟ้าฮว่านก็ถูกท้าวคำฮุ่งฟันตายอยู่ในสนามรบและกองทัพอ้ายเจื่องก็เข้ายึดเอาเมืองได้

ธวัช ปุณณโกทก (2541) ศึกษาท้าวฮุ่งขุนเจืองวีรบุรุษสองฝั่งโขง กับการรับรู้ในเอกสารประวัติศาสตร์ล้านช้าง โดยกล่าวว่าท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง เป็น วีรบุรุษของชนชาติไท ที่รวบรวมรัฐไทต่าง ๆ เป็นอาณาจักรเดียวกัน อันมีปรากฏในพงศาวดารล้านช้าง ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 (เล่ม 2) อันมีใจความกล่าวชื่อ ขุนฮุ่ง อยู่ในลำดับกษัตริย์ และมีเนื้อความที่กล่าวถึงยาวกว่ากษัตริย์อื่น ๆ ที่อยู่ในสมัยใกล้เคียงกัน แต่กระนั้นเนื้อความก็กล่าวในเชิงตำหนิมากกว่ายกย่อง แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า ผู้บันทึกพงศาวดารล้านช้างมีทัศนคติต่อขุนฮุ่งหรือ พระยาเจื่องอย่างมาก จากพงศาวดารล้านช้างฉบับดังกล่าว ได้ใส่ลำดับกษัตริย์ในเมืองชวาล้านช้างนับตั้งแต่ขุนล่อสืบต่อมา 15 ชั่วกษัตริย์ ถึง ขุนฮุ่งมาถึงพระยาฟ้าฮุ่ม 9 กษัตริย์ ซึ่งในพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 10 ได้กล่าวชื่อท้าวฮุ่งเป็นกษัตริย์ลำดับที่ 15 ของอาณาจักรล้านช้างและมีเนื้อความส่วนใหญ่ตรงกับพงศาวดารล้านช้าง อันสันนิษฐานได้ว่าพงศาวดารหลวงพระบางนี้ ผู้เรียบเรียงเก็บเนื้อความมาจากพงศาวดารล้านช้าง ฉะนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับท้าวฮุ่งขุนเจืองในเอกสารประวัติศาสตร์ล้านช้างจึงมีน้อยมาก จากสำนวนเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ของอาณาจักรล้านช้างดูจะให้ความสำคัญกับปฐมกษัตริย์คือขุนบรมและพระยาฟ้าฮุ่ม แต่กระนั้นก็ตาม วีรกรรมของท้าวฮุ่งหรือขุนเจืองอันเป็นกษัตริย์ที่ทรงอำนาจยิ่งของชนชาติลุ่มแม่น้ำโขงกลับไม่ได้รับการยอมรับจากผู้บันทึกพงศาวดารล้านช้าง แม้ว่าจะมีการบันทึกชื่อลำดับอยู่ในพงศาวดารล้านช้างเพียงฉบับเดียว แต่ก็มีความหมายเชิงตำหนิ แม้ว่าผู้บันทึกพงศาวดารล้านช้างจะไม่เห็นความสำคัญของขุนฮุ่งหรือขุนเจือง แต่ชาวไทยลาวลุ่มแม่น้ำโขงนั้นได้เล่าอิทธิฤทธิ์วีรกรรมของท้าวฮุ่งสืบต่อมา ดังเห็นได้จาก ท้าวเจื่องในนิทานปรัมปราเรื่อง “ไหเหล้าเจื่อง” ท้าวเจื่องในพรรณนะของชาวข่า ท้าวเจื่องในภาคอีสาน

นิสสัยบาเจือง วังสมาลีนิบาเจือง มหานิทานท้าวฮุ่งท้าวเจือง ท้าวเจืองในพิธีกรรม อันเป็นเรื่องที่ปรากฏในชนเผ่าไทเผ่าต่างๆ

ธิดา สาระยา (2532) ศึกษาหนังสือเกาถึงขุนเจือง ในพรมแดนของชนชาติ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับท้าวฮุ่งหรือเจืองว่า อธิบายว่า ขุนเจืองหรือพญาเจืองเป็นทั้งวีรบุรุษในตำนานปรัมปรา และถูกหยิบยกเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์แห่งการเคลื่อนไหวของชนชาติไต - ลาว บริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลาง และพวกไตฉานหรือไตใหญ่ในลุ่มน้ำสาละวิน อีกทั้งเรื่องราวบางตอนของขุนเจืองยังซับซ้อนทับอยู่กับเรื่องราวของขุนบรมและพระเจ้าพรหม วีรบุรุษของคนไตในลุ่มเจ้าพระยาอีกด้วย ขุนเจืองจากตำนานประวัติศาสตร์หลายถิ่นที่มีประวัติชีวิตและเหตุการณ์คล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นความแพร่หลายของเรื่องนี้ในขอบเขตอันกว้างขวางของกลุ่มชน ซึ่งกระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลางตามแนวตะวันตก - ตะวันออก ตั้งแต่ประมาณรัฐฉานของพม่าปัจจุบัน ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนแถบสิบสองปันนาทางเหนือของประเทศไทย เรื่อยตลอดมาทางตอนเหนือของลาวและเวียดนามหรือตามชื่อเมืองที่มีประวัติการเคลื่อนไหวในยุคโบราณของภูมิภาคนี้ คือ เชียงตุง เชียงรุ่ง (สิบสองปันนา) เชียงแสน - พะเยา เชียงใหม่ ลาว เชียงขวาง และแกวปะกันคือญวน

ความเห็นเกี่ยวกับที่มาของเรื่องขุนเจืองนั้นแตกต่างกันไปหลายทาง บ้างว่าเรื่องนี้จะมีต้นเค้าจากเรื่องของพวกลาว เพราะเรื่องขุนเจืองฉบับภาษาลาวแสดงลักษณะที่เก่าแก่หลายประการ เช่น การสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้าน ประเพณีทำนาหาเนื้อหาปลา คิดความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งยังไม่มีพุทธศาสนาปะปน ลักษณะการนำเสนอก็เป็นทำนองคำกลอน ซึ่งแพร่หลายจากปากต่อปากได้ง่ายกว่า จึงอาจเป็นไปได้ว่าเรื่องขุนเจืองคงเล่ากันแพร่หลายในท้องถิ่นของลาว และสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้านที่เก่ากว่าเรื่องราวที่ภายหลังถูกปรุงแต่งเป็นร้อยแก้วหรือภาษาบาลีแปล แล้วเพิ่มเติมเสริมแต่งให้เข้ากับกรอบเรื่องในพุทธศาสนา การพิจารณาเรื่องขุนเจืองในบทความนี้ มุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมของเหตุการณ์และตัวบุคคลในประวัติศาสตร์เพื่อให้สามารถประมาณการได้ดีถึงความสำคัญของขุนเจืองที่มีต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในช่วงใดช่วงหนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในหมู่ชนชาติชนเผ่าของประวัติศาสตร์ช่วงนั้นจะอธิบายความเป็นไปได้ที่ว่าวีรบุรุษในตำนาน (Mythical hero) แจก เช่นขุนเจืองหรือขุนเจือง ถูกหยิบยกเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อพัฒนาการประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหนึ่งด้วย

โดยท้าวฮุ่งขุนเจืองได้รับเอาคุณลักษณะบางประการของ หนังสือเกา - "วีรบุรุษชาวจ้วง" (พูดภาษาตระกูลไทย - ลาวแถบมณฑลกว๋างสี) มาผสมผสานด้วย หนังสือเกา เป็นผู้นำชาวจ้วงที่ขยายตัวได้กว้างขวาง จนสามารถตั้งตนเป็นฮ่องเต้ได้ แต่แล้วก็ถูกจีนปราบปรามลงได้ ทำให้บรรดาชนเผ่าและชนชาติต่าง ๆ โยกย้ายกระจายตัวพันอำนาจควบคุมของวีรบุรุษผู้นำ เช่น

หนงจ้อเกา เมื่อมองในขอบเขตของพรมแดนทางชนชาติ อธิบายได้ว่า พฤติกรรมของหนงจ้อเกา ก็อาจถูกนำไปเป็นคุณลักษณะของวีรบุรุษอื่น ดังเช่นขุนเจืองหรือพญาเจิงได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงว่าพวกไตที่สิบสองพันนา และเชียงแสน เชียงรายนั้น พัฒนาและเติบโตเป็นชุมชนบ้านเมืองภายหลังพวกจ้วงเผ่าต่าง ๆ ซึ่งมีศักยภาพในการรวมตัวเคลื่อนไหวสูงกว่าและแก่กว่า เรื่องราวของหนงจ้อเกาอาจส่งอิทธิพลต่อการสร้างเรื่องราวของขุนเจือง โดยนัยยะนี้ ขุนเจืองหรือพญาเจิงมิใช่หนงจ้อเกา แม้จะมีคุณลักษณะความเป็นวีรบุรุษของหนงจ้อเกาก็ตาม การขยายตัวของชนชาติไต - ลาว ช่วยแพร่สะพัดตำนานความเก่งกล้าของขุนเจืองให้ปรากฏอยู่ตลอด ๒ ผังโขงตอนกลาง ถ้าขุนเจืองมีจุดเริ่มต้นที่สัมพันธ์กับขุนบรมจากลุ่มน้ำอูนน้ำของ ก็ไม่แปลกอะไรนักที่จะรับคุณลักษณะบางส่วนของหนงจ้อเกามาด้วย

ธิดา สารยา เชื่อว่าพวกไต - ลาวนี้ เมื่อขยายมาเพิ่มประชากรในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน ก็นำเรื่องมาผูกกับตำนานปรัมปราและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพวกไตยวน ทั้งที่พะเยา เชียงแสน เชียงใหม่ และเมื่อมีการบันทึกลายลักษณ์อักษรที่เกิดขึ้นสมัยหลัง ช่วยแพร่เรื่องนี้สู่ดินแดนอื่นของชนชาติไตอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ที่เห็นชัดคือเชียงรุ่งยกย่องขุนเจืองอยู่ในฐานะวีรบุรุษต้นประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองตน

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2530) ศึกษาหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวพระยาเจืองในวรรณคดีเรื่องนี้กับท้าวฮุ่งท้าวเจืองสำนวนอื่น และเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา ลักษณะทางฉันทลักษณ์และการใช้ถ้อยสำนวน ซึ่งความคล้ายคลึงประเด็นที่มีความสำคัญคือ ท้าวฮุ่งท้าวเจืองรบชนะพวกแก้ว ได้เป็นกษัตริย์เมืองเชียงยาง และสิ้นพระชนม์ในการรบที่ยูนาน วรรณคดีเรื่องนี้ประกอบด้วยสำนวนที่เป็นบทประพันธ์ดั้งเดิมซึ่งน่าจะแต่งขึ้นมาเมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึง 21 และส่วนที่เป็นบทประพันธ์แทรกเสริมซึ่งมีอยู่ 2 ตอน และไม่สู้ไพเราะนัก

ส่วนที่เป็นบทประพันธ์ดั้งเดิมสะท้อนให้เห็นถึงสังคมในสมัยผู้แต่ง มีลักษณะเป็นสังคมกสิกรรมมีกษัตริย์ ราชวงศ์และขุนนางเป็นชนชั้นปกครอง ไพร่และทาสเป็นชนชั้นที่ถูกปกครอง แม้จะรับแนวคิดบางประการจากพุทธศาสนา แต่ความเชื่อในเทพผู้สร้างและวิญญาณบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลอยู่มาก คำประพันธ์ที่ใช้คือโคลงตัน โคลงสี่สภาพ และโคลงกลบท ถ้อยคำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาลาวมีภาษาบาลี สันสกฤตและภาษาเขมรบ้าง วรรณคดีเรื่องนี้มีความยิ่งใหญ่ในด้านเนื้อหา และดีเด่นในด้านวรรณศิลป์ ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่สำคัญยิ่งในภูมิภาคนี้

มหาสิลา วีระวง (2486) ศึกษาท้าวฮุ่งท้าวเจือง ซึ่งเป็นหนังสือคำกลอนอันมีต้นฉบับระหว่างต้นฉบับของไทยและต้นฉบับของลาว ซึ่งต้นฉบับทั้งสองมีความขัดแย้งกัน

ในช่วงต้นเรื่อง อาจเป็นเพราะว่ามีการชำระและเสียหายของเนื้อหาตอนต้น โดยฉบับที่ใช้ครั้งนี้เป็นฉบับโบราณที่พบในตู้สมุดกระทรวงธรรมการที่เวียงจันทน์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับท้าวสูงท้าวเจืองว่าเป็นลูกของขุนจอมธรรมเจ้าเมืองสวนตาล หรือเมืองนาคอง (เมืองเชียงรายของไทยในปัจจุบัน) เมื่อเกิดมาได้ ๓ ปี คนเฝ้าหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าปางดำ นำเอาดาบกับข้อมเงินคู่หนึ่งมาถวาย ต่อมาก็มีผู้นำเอาช้างเผือกตัวหนึ่งมาถวายและเรียกชื่อว่าช้างเผือกพานคำ ขุนจอมธรรมได้ถึงแก่กรรมลงในเวลาที่ท้าวสูงเติบโตใหญ่เป็นหนุ่ม ผู้เป็นแม่พร้อมด้วยชาวเมืองสวนตาล จึงตั้งท้าวเจืองผู้เป็นพี่ของท้าวสูงให้เป็นเจ้าครองนครแทนพ่อ ส่วนท้าวสูงให้เป็นรอง หรืออุปราช ท้าวสูงทำการฝึกหัดช้างเพื่อนำไปใช้เข้าในการป้องกันนคร บางครั้งก็ขี่ช้างเดินทางไปยังที่ห่างไกล จนวันหนึ่งท้าวได้ไปเห็นนางง่อมลูกสาวของนางเม็ง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเชียงเครือ (นางเม็งเป็นพี่สาวของแม่ท้าวสูง ดังนี้จึงเรียกว่าป้าและเรียกนางง่อมว่าพี่ ท้าวสูงนี้รักนางง่อมจึงแต่งให้เข้าแก่ไปขอ แต่แม่นางง่อมคิดค่าสินสอดแพงมาก อันนี้เป็นอุปสรรคขวางกั้นความรัก ท้าวสูงจึงลักลอบเข้าหานางง่อม จนสมหวังในความรัก) ในเวลาเดียวกันนั้น ยังมีท้าวเองกา ซึ่งตามหนังสือพื้นบ้านบอกว่าเป็นคนเชื้อชาติแกว (เวียดนาม) อยู่เมืองคำวัง ท้าวเองกาเป็นหลานของท้าวกว่า ซึ่งเป็นเจ้าเมืองปะกัน (เมืองเชียงขวางในปัจจุบัน) ภายหลังที่พ่อถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวเองกาก็ได้เป็นเจ้าเมืองคำวัง และต้องการแต่งงานกับสาวงามเพื่อสืบเชื้อสายต่อไป ท้าวทราบว่ามีสาวงามเชื่อว่านางอ้ว เป็นลูกสาวของขุนซิ้มเจ้าเมืองเงินยาง (เมืองเชียงแสนของไทยในปัจจุบัน) และได้แต่งทูตไปสว่ขอ แต่ขุนซิ้มไม่ตกลง ทั้งยังบอกว่าจะให้นางอ้วแต่งงานกับท้าวสูงผู้เป็นหลาน (ขุนซิ้มเป็นพี่ชายของขุนจอมธรรม) ท้าวเองกาทราบข่าวจากทูตของตนแล้ว ก็รีบไปบอกท้าวกว่าผู้นำที่เมืองปะกัน ท้าวกว่าโกรธมากจึงแต่งให้ทูตกลับคืนไปเจรจาอีก โดยสั่งว่า ถ้าไม่ยอมตกลงนั้นให้ป้องกันเมืองไว้ดี ๆ ท้าวแสนผู้เป็นทูตนำเรื่องไปแจ้งให้ท้าวซิ้มทราบ ฝ่ายหลังนี้ได้ยินแล้วก็โมโห และตอบทูตไป ทูตกลับคืนมารายงานต่อท้าวกว่าและท้าวเองกา ต่อมาทั้งสองก็ยกกำลังมาตีเมืองเงินยาง โดยมีแม่ทัพคนสำคัญ จำนวน ๑๑ คน

เมื่อเดินทัพไปตามทาง ท้าวกว่าบอกให้นายมาดไปสอบถามเส้นทางกับชาวภูท่ม และขอให้อำนวยความสะดวก หัวหน้าชาวผาหลอด กับสามมะเหง หัวหน้าชาวภูท่มเดินทัพล่วงหน้าไปก่อน อำนวยความสะดวกกับสามมะเหง ปรีชากันในระหว่างทางว่า พวกตนเป็นฝ่ายเดียวกันกับท้าวซิ้ม ดังนั้นจึงควรไปรายงานให้ท้าวซิ้มทราบเพื่อให้จัดการป้องกันเมืองไว้ทัน ทั้งสองรีบไปแจ้งให้ท้าวซิ้มทราบเกี่ยวกับการยกทัพของท้าวเองกา ฝ่ายท้าวซิ้มจึงจัดกำลังออกไปต้านยันอย่างทันการณ แต่กองทัพของท้าวซิ้มด้านทานกำลังของท้าวเองกาไม่ไหวจึงถอยคืนและไปตั้งอยู่ในเมืองแล้วก็ส่งสาสน์ไปเชิญท้าวสูงผู้เป็นหลานชายให้นำกำลังมาช่วย ท้าวสูงได้จัดกองทัพจากเมืองสวนตาลไปช่วย กองทัพของท้าวสูงและกองทัพของนางง่อมไปถึงเมืองเงินยาง แล้วบุกโจมตีกำลังของท้าวเองกาที่ล้อมเมืองอยู่จนฝ่ายหลังนี้แตกกระจัดกระจายแล้ว ท้าวสูงก็เข้าไปตั้งทัพอยู่ในเมืองเงินยาง วันใหม่ท้าวสูงนำกำลังออกกวาดล้างศัตรูจนราบคาบ ท้าวกว่าเจ้าเมืองปะกันเสียชีวิตในสนามรบ ท้าวเองกาถูกขุนเขยแม่ทัพของนางง่อมจับได้ แม่ทัพคนสำคัญอื่น ๆ ของท้าวเองกา

เสียชีวิต นอกจากนี้ ทหารของท้าวแองกาายังถูกจับเป็นเชลยจำนวนสามหมื่นคน ส่วนฝ่ายท้าวฮุ่งนั้น เสียกำลังไปจำนวนสามพันคน เมื่อเสร็จการรบนี้แล้วท้าวฮุ่งก็ยกกำลังติดตามขับไล่พวกที่หลบหนีไปนั้นจนถึงถิ่น โดยสมทบกำลังของทั้งสามเมือง คือ เมืองสวนตาล เมืองเชียงเครือและเมืองเงินยาง กำลังพลได้ออกจากเมืองเงินยางในเดือนห้า โดยมีนางอ้อและนางอามคาไปส่งถึงดินแดนที่เรียกว่า เชียงขวัญ นางอ้อซึ่งอ้างชื่อว่าพังเหินปะคิมาศ นางอามคาซึ่งอ้างชื่อว่า อินกอง จากนั้นท้าวฮุ่งก็ยกพลไปถึงท่าของผาหลอด อยู่ที่นี่ได้พบช้างม้าจำนวนมากมายของหุ่นบังที่เอาตัวหลบหนีไปได้ออกจากแห่งนี้ไปถึงภูมุ่มอันเป็นที่อยู่ของพวกเผ่าพางดำ ต่อจากภูมุ่มก็ถึงเขตเมืองปะกันในวันเดียว

เช้าวันต่อมา ท้าวฮุ่งก็ยกพลเข้าตีเชียงบาน กล่าวว่า เมืองนี้มีคนจำนวน ๕ แสนคน และมีช้าง ๑,๐๐๐ ตัว เขตแดนของเชียงบานติดต่อกับแดนของสีชม, เซน (เขมร) และห่อ (ลาวหนองแส) เชียงบานถูกตีแตกในตอนเช้าวันนั้นเอง แกวเผิง, ท้าวแดด และแมนเรื่องถูกจับได้ ส่วนแกวเรื่องโดดข้ามหนีแล้วไปบอกเมียของท้าวกว่าที่เมืองปะกัน เมียท้าวกว่าจัดกำลังพลออกต้านทานกองทัพท้าวฮุ่งจนนางเองตายในสนามรบ ในที่สุดท้าวฮุ่งก็เข้ายึดเมืองปะกันได้ และจัดการให้เสนาอำมาตย์ของตนกินนาในเขตเชียงขวัญ

ท้าวฮุ่งตั้งให้อ้าวกว้างเป็นเจ้าปกครองเมืองปะกัน เมื่อจัดการงานเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ยกทัพกลับคืนเมืองเงินยาง โดยผ่านเชียงบาน เดินทางเป็นเวลา ๑๐ วันก็ถึงเมืองเงินยาง ท้าวฮุ่งได้ให้แม่ของตนไป คือ นางจอมไปเป็นเจ้าครองเมืองเชียงขวัญที่อยู่ในเขตแดนเมืองปะกัน ส่วนท้าวฮุ่งครองเมืองเงินยางเป็นเวลานานได้ ๑๗ ปี และมีลูกชายที่เกิดจากนางง่อมคนหนึ่ง ชื่อว่าท้าวคำรุ่ง ระยะเวลาที่ครองเมืองเงินยางอยู่นั้นมีแขกต่างเมืองนำเครื่องราชบรรณาการมาถวาย ระยะเวลาต่อมา หุ่นบังแม่ทัพของท้าวแองกาที่เอาตัวหลบหนีรอดไปได้และไปอาศัยอยู่กับพระยาฟ้าฮ่าวนที่เมืองดุมวางนั้น ได้ยกกำลังมาลอบโจมตีตามเขตแดนเมืองปะกัน อ้าวกว้างผู้ครองเมืองปะกันได้ส่งข่าวไปหาท้าวฮุ่งทราบ ท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปปราบหุ่นบังและไล่ติดตามไปจนถึงเมืองดุมวาง มีการเจรจากันโดยขุนคอนเป็นทูตของท้าวฮุ่ง เข้าไปขอร้องให้พระยาฟ้าฮ่าวนส่งตัวหุ่นบังกับอ้ายหึ่งออกมาให้ แต่พระยาฟ้าฮ่าวนไม่ตกลงโดยชี้แจงว่าทั้งสองหนีตายมาพึ่งพาอาศัยด้วย เมื่อเป็นดังนั้นท้าวฮุ่งจึงเข้าโจมตี ฝ่ายพระยาฟ้าฮ่าวนเห็นท่าจะสู้ไม่ไหวจึงส่งแมนสมออกมาขอยอม แต่ท้าวฮุ่งไม่เชื่อใจพยายามจะตีเอาให้จนได้ พระยาฟ้าฮ่าวนเลยแต่งทหารสองขึ้นไปเชิญแกนลอยู่ที่เมืองกาหลังให้มาช่วย ระยะเวลาจากเมืองกาหลังมาหาเมืองดุมวางนั้นโดยทางเกวียนแล้วประมาณ ๑๕ วัน แกนลยกกำลังมาและทั้งสองฝ่ายทำการต่อสู้รบกันอย่างนองเลือด แม่ทัพของท้าวฮุ่งเสียชีวิตเกือบหมด เมื่อเห็นว่าจะสู้ไม่ไหวท้าวฮุ่งจึงถอยมาตั้งทัพอยู่เมืองปะกันแล้วก็ส่งสาสน์บอกให้อ้ายเจืองภัยขุนซิม (พ่อตา) ยกกำลังมาช่วย การศึกสงครามครั้งนี้ดุเดือด นายพวง แม่ทัพอีกคนหนึ่งคิดว่าถ้าสู้จนตายหมดไม่เหลือก็จะสูญพันธุ์ จึงขออนุญาตท้าวฮุ่งนำเอาเด็กน้อยลูกหลานในจำนวนนี้ก็มีย้าวคำเคื่อง และท้าวคำรุ่งลูกชายของท้าวฮุ่งเอง ตลอด

ทั้งนางจอม (ผู้เป็นแม่) พาคนไปอยู่เมืองเงินยาง ส่วนท้าวฮุ่งทำการสู้รบกับแฉกจนถูกฟันเสียชีวิตกลางสนามรบ หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวต่อไปอีกจนถึงว่า ท้าวฮุ่งตาย แล้วก็ไปเกิดเป็นผีเป็นผู้บัญชากองทหารผีเคลื่อนทัพขึ้นไปเมืองแฉก โดยผ่านทางเมืองคาเชียว แฉกคอนแม่ทัพคนสำคัญเป็นผู้ไปถามไถ่แฉกเกี่ยวกับหนทางไปเมืองฟ้า ทราบว่าต้องไปทางบันไดลิง จากบันไดลิงก็ไปถึงลินคำ ต่อไป ถึงเมืองเลียนพานอันเป็นเมืองของแฉก เมื่อยกกำลังผีตีเอาเมืองเลียนพานได้แล้วก็มุ่งหน้าไปถึงแดนสว่างของพระอินทร์ เมื่อไปถึงเมืองกองทุน แฉกนมเจ้าเมืองกองทุน ออกมานับไหว้ จากกองทุนไปถึงเมืองกำมา แฉกนงเจ้าเมืองกำมาออกมาต้อนรับ จากนั้นก็ไปถึงเมืองสว่างพานแฉกทั้งหลายพากันออกมานับไหว้ ฝ่ายท้าวเจือง (พี่ชายท้าวฮุ่ง) ขุนซิ้ม และท้าวคำเคื่อง, ท้าวคำรุ่ง ได้ยกกำลังจากเมืองเงินยางไปรบพระยาฟ้าฮ่วนอีก สุดท้ายพระยาฟ้าฮ่วนเสียชีวิตแล้วกองทัพเมืองเงินยางก็เข้ายึดเมืองดุมวางได้

ศรีศักร วัลลิโภดม (2537) ศึกษาเรื่องสำนักร่วมทางวัฒนธรรมของคนในกลุ่มน้ำโขงตอนบน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับท้าวฮุ่งว่าเป็น " วีรบุรุษข้ามพรมแดนทางเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมสองฝั่งโขง " คือ ไม่ได้เป็นสมบัติของชนกลุ่มใดหรือเผ่าใดเลย เริ่มต้นเรื่องด้วยการอธิบายภาพรวมอย่างกว้าง ๆ ของดินแดนล้านนาที่ประกอบด้วยที่ราบลุ่มเชียงใหม่กับที่ราบลุ่มเชียงราย โดยกล่าวว่าการให้ความสำคัญกับบุคคลสำคัญในตำนานระหว่างแฉกเชียงใหม่กับแฉกเชียงรายมีไม่เท่ากันในสำนึกของคนส่วนมาก โดยเฉพาะเรื่องของพระนางจามเทวี ผู้เป็นปฐมกษัตริย์ของแคว้นหริภุญชัยกับขุนเจืองผู้เป็นกษัตริย์องค์สำคัญของเมืองพะเยาและบ้านเมืองทั้งหลายในแฉกเชียงราย ทั้งนี้เพราะในแฉกเชียงใหม่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่อาจกำหนดอายุได้มาสนับสนุน แต่ไม่อาจกระทำเช่นเดียวกันได้ในแฉกเชียงรายที่มีหลักฐานประเภทตำนานพงศาวดารก่อนสมัยล้านนา ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวของบุคคลและเหตุการณ์ในตำนานพงศาวดารเหล่านั้นมีข้อมูลที่มีค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและสำนักร่วมกันทางวัฒนธรรมของผู้คนในแฉกเชียงรายและภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงตอนบนในส่วนรวมที่ยังไม่ใช่คนไทย แต่เป็นคนหลายเผ่าพันธุ์ โดยสรุปได้ว่าสถานะการเป็นคนไทยที่เกิดขึ้นในล้านนานั้นเนื่องมาจากผู้คนในภูมิภาคนี้เปลี่ยนจากนับถือผีมานับถือพุทธ และการใช้ภาษาไทยกับอักษรไทยในการสื่อสาร แต่ก่อนที่จะหันไปนับถือพุทธนั้น กลุ่มชนในแถบนี้มีจุดศูนย์รวมที่แสดงให้เห็นความรู้เรื่องอยู่ที่เรื่องราวของขุนเจืองซึ่งเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมคนสำคัญในยุคที่บ้านเมืองผ่านขั้นตอนของการสร้างบ้านแปลงเมืองมาแล้ว เป็นยุคที่มีเมืองเป็นศูนย์กลางของแคว้นแล้ว เช่น เมืองหริภุญไชยเงินยาง เมืองเชียงราย และเมืองพะเยา เป็นต้น การเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของขุนเจือง ต่างจากผู้นำในการสร้างบ้านแปลงเมือง เช่น พระเจ้าสิงหนวัติ แต่ขุนเจืองเป็นผู้นำในการรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรืออาจเรียกว่าเป็นผู้สร้างอาณาจักร โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวผู้นำเอง ในลักษณะเช่นนี้บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีความเป็นกลางในเรื่องเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ เพราะบรรดาบ้านเมืองที่ถูกนำมารวมนั้นล้วนมีความแตกต่างกันทางเผ่าพันธุ์ทั้งสิ้น

ขุนเจือง เป็นสัญลักษณ์ของผู้นำทางวัฒนธรรมที่ไม่มีพรมแดนทางเผ่าพันธุ์ คือไม่เป็นบุคคลของชนกลุ่มใด ๆ ดังเห็นได้จากชายาทั้งหลายมีเชื้อสายต่าง ๆ กัน เช่น จาม เมง (มอญ) ลาว (กาว) แกว (ญวน) ฯลฯ เท่ากับสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม บริเวณลุ่มน้ำแม่โขงตั้งแต่สิบสองพันนา สิบสองเจ้าไทย ล้านนา ล้านช้าง จนถึงลุ่มแม่น้ำดำ-แดงในภาคเหนือของเวียดนาม ทั้งยังได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบ้านเมืองใหญ่ ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงดังโคลงทำวอ่งฯพรรณนาไว้ ซึ่งมีการอธิบายว่าการตั้งถิ่นฐานในยุคแรก ๆ ควรอยู่บริเวณที่เกิดเป็น "เมือง" ขึ้นมากกว่า เพราะมีร่องรอยของเวียงโบราณที่เชิงดอยดุง ใกล้ฝั่งลำน้ำแม่สายที่กั้นเขตแดนไทย - พม่า ในปัจจุบันบริเวณนี้มีร่องรอยของเหมืองแดงที่เจ้านายให้ขุดขึ้นเพื่อการเกษตรของประชาชน รวมทั้งร่องรอยการขยายตัวของชุมชนไปทางตะวันออกสู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง อันได้แก่ เวียงพานคำ (ที่อำเภอแม่สาย) พระธาตูปูเข้า และเวียงที่ไม่ปรากฏชื่ออยู่ใต้ธาตูปูเข้าลงมา รวมทั้งตัว เวียงเชียงแสนที่เชื่อกันว่าเป็นเมืองหิรัญนครเงินยาง ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากเวียงปรีक्षाของกลุ่มสิงหนวัติ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นการเกิดของเมืองและชุมชนที่ต้องอาศัยทางน้ำ ที่ราบลุ่ม และเส้นทางคมนาคมที่จะติดต่อไปยังบ้านเมืองอื่น ๆ ได้รอบด้าน ส่วนบริเวณลุ่มน้ำอิงตั้งแต่ต้นน้ำที่อำเภอพาน จังหวัดพะเยา จนถึงปลายน้ำที่อำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย พบเครื่องมือและ "หินตั้ง" ตามไหล่เขาและที่สูงจำนวนมาก แล้วยังพบร่องรอยประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอีกด้วย แสดงให้เห็นว่าแถบลุ่มน้ำอิงเคยเป็นถิ่นฐานของผู้คนบนที่สูงมาก่อนช้านานแล้ว อย่างน้อยก็ก่อนรับศาสนาหรือก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ดังที่ตำนานเรียกว่าพวกกล่อม ซึ่งน่าจะสัมพันธ์กับกลุ่มท้าวอู่หรือขุนเจือง